

Рысбаев С.К., Миталипов А.К.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЧКИ ИШТЕР ОРГАНДАРЫНЫН
ИШТӨӨ СИСТЕМАСЫНДА ӨСПҮРҮМДӨР АРАСЫНДА УКУК БУЗУУЛАРДЫН
АЛДЫН АЛУУНУ БАШКАРУУНУ УЮШТУРУУДАГЫ ПЕДАГОГИКАЛЫК
ЫКМАЛАРДЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

Рысбаев С.К., Миталипов А.К.

**ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ
РЕГУЛИРУЮЩИХ ПРОФИЛАКТИКУ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

S.K. Rysbaev, A.K. Mitalipov

**PECULIARITIES OF PEDAGOGICAL APPROACHES TO AND UP-GOVERNING THE
PREVENTION OF OFFENCES AMONG MINORS IN THE WORK STATE OF
INTERNAL AFFAIRS OF THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 37 012:376

Макалада Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын иштөө систе-масында жаш өспүрүмдөр арасында укук бузуулардын алдын алууну башкарууну уюштуруудагы педагогикалык ыкмалардын өзгөчөлүктөрү каралды.

Негизги сөздөр: ыкма, ишеним, ынандыруу, сыйлоо, жазалоо, натыйжалуулук, жүрүм-турум, ишмердүүлүк, өспүрүм, кызматташтык.

В статье рассмотрены особенности педагогических подходов в организации и управлении профилактикой правонарушений среди несовершеннолетних в системе работы органов внутренних дел Кыргызской Республики.

Ключевые слова: метод, убеждение, принуждение, поощрение, наказание, эффективность, поведение, деятельность, несовершеннолетний, сотрудничество

The article describes the features of pedagogical approaches to organizing and managing the prevention of juvenile delinquency in the work of law enforcement bodies of the Kyrgyz Republic.

Key words: method, the belief, coercion, boomerange, punishment, efficiency, behaviour, activities, minors, cooperation.

Кылмыштуулук боюнча күрөшүүдө жана алдын алуу ишмердүүлүгүнүн милдетин чечүүдө ыйгарым укуктуу ички иштер органынын атайын ыкчам кызматкерлерине жана жаш өспүрүмдөрдүн иши боюнча аймактык тескөөчүлөргө маанилүү алдын алуу милдети жүктөлүп, өспүрүмдөр арасында кылмыштуулуктун алдын алуу социалдык көзөмөлдөгү белгилүү областы чагылдырып, бардык деңгээлде сөзсүз тутумдук деңгээлде ашырылат.

Алдын алуу иш чараларынын эффективтүүлүгү алдын алуу иш чара-ларынын технологиясына, тарбия берүү иш-чараларын пландаштырууну рюштуруусуна, өспүрүмдүн өзү жана анын социалдык чөйрөдө айлана-сындагы жакындарынын, психологиялык касыети жөнүндө ишмердүүлүктү иштеп чыгуу үчүн маанилүү толук маалыматка көз каранды болот. Биздин көз карашта алдын алуу милдеттерин

чечүүдө алдын алуу иш чараларын алып баруучулар: жагымсыз шартта калган өспүрүмдөрдү аныктоодо турмуш шартын үйрөнүү, алардын, нравалык бузулуусунун өнүгүүсүнө мүмкүндүк берген шарттарды аныктоо, ошону менен бирге мамилесинин позитивдүү системасын өнүктүрүүдө педагогикалык таасир берүүчү жамааттык жана жекече каражаттардын жардамында тутумдун укуктук тарбиялоо иш-чараларды өткөрүү, мамлекеттик коомдук мекемелерге илимий жана саламаттык сактоо борборуна үйрөтүүгө тартуу, өспүрүмгө чөйрөдөн жана окуудан тышкаркы мезгилде бош убакытты туура пайдаланууга үгүтөө сыяктуу маалыматтарды, ыкмаларды, көнүгүүлөрдү билүүсү керек.

Өспүрүмдөрдүн инсандуулугун, үй-бүлөсүнүн, тарбиялык шартын үйрөнүүдө бирдей атайын программалар өткөрүлүп, ал ички иштер орган-дары, билим берүү мекемелери менен тыгыз кызматташтыкты талап кылат. Андыктан өспүрүмдөр, ал тарбияланып жаткан шартта жана ата-энеси жөнүндө толук маалымат алып, алар менен билим берүү мекеме-леринде кандай иш алып барууну жана анын негизинде коомго жат жүрүм-турумдардын алдын алуу иш-чараларын иштеп чыгуу менен аны жүзөгө ашырып, факты жүзүндө көрсөтүү керек. Азыркы учурда билим берүү мекемеси менен ички иштер органдарынын арасында өз ара тыгыз байланыштыруу механизми жок болгондуктан, ишмердүүлүк солкун жүрүп жатат. Мамлекет тарабынан биргелешкен жигердүү иш алып баруу жөнүндө программалар иштелип чыкпай жатканы өкүнүчтүү. Министрликтер тарабынан өспүрүмдөрдүн арасында укук бузуулардын алдын алуу максатында бирелешкен иш мерчемдери иштелип чыгып, жетишээрлик натыйжа бербей жатканы иш жүзүндө айкын көрүнүп турат. Анткени иш мерчемди иштеп чыгууда өспүрүмдөр арасындагы жасалган кылмыштуулукка талдоо жүргүзүлбөгөндүгү, анын келип чыгуу себептерине көп көңүл бурулбагандыгы, жылына чыгарылган иш

мерчемдеринин өзгөрбөгөндүгү (ар бир пункту мурдагы жылдагы иш мерчемдердин көчүрмөсү), укук бузуулардын категорияларына карата ишмердүүлүк багытынын жоктугу, ар бир аймак боюнча бирдей иш мерчем кабыл алынгандыгына карабастан, ал иш мерчемдер жасалмалуулук менен гана кагаз бетинде кала берип, анын аткарылуусуна дыкаат көзөмөл жүргүзүлбөгөндүгү себеп болууда. Бул себептен өспүрүмдүн укуктук инсандуулугун калыптандыруу максатында үй-бүлө менен иштөөдө максатка багытталган тутумдун, педагогикалык, укуктук билимдерди менен бирге бардык иштөө формалары жаңы ыкмалардын негизинде жүргүзүлүүсү учур талабы болуп саналат. Алдын алуу иш-чараларында ички иштер органдарынын татаал үй-бүлөлөр менен иш алып баруу ишмердүүлүгүндө, биринчи кезекте балдарды тарбиялоодо социалдык жүрүм-турум институттарынын өзгөчө орду бар. Анткени, өсүп келе жаткан келечек муундарды үй-бүлөнүн тарбиясына багыттоо үчүн коомго жат жүрүм турумдарды эртерээк алдын алууда баланын жүрүм турум мамилелерине системалык түрдө таасир берүүчү ар кандай иш чараларды уюштуруп, ички иштер органынын түзүмдүк бөлүмдөрү менен биргеликте бул жетишпестиктердин алдын алуунун функционалдык белги-лерин, алдын алуу субъектеринин ишмердүүлүгүн жана башка бардык бул кемчиликтерге мүнөздүү өзгөчөлүктөрдү жоюунун себептерин жол жоболорун аныктап, сунуштарды киргизүүсү керек. Анткени өспүрүмдөр арасында алдын алуу иш чаралары заманбап талаптарга абдан ыңгайлуу психология-педагогикалык шартта уюштурууда төмөнкү өзгөчөлүктөр талап кылынат: 1) өспүрүмдүн жакшы жакка түшөөрүнө ишеничи күчтүү болушу; 2) окуучулук жамаатка катышуу (коомдук органдар жана өзүн өзү башкаруу органдары); 3) алдын алуу иш чараларын уюштуруунун милдеттүү элементин пландоо жана программалоо; 4) өспүрүмдүн билим берүү мекемелеринде сабакка катышуусуна милдеттүү түрдө көзөмөл жүргүзүү 5) кайталангыс-тартип бузуулардын ар бир учурунда коомдук таасир берүүнүн позитивдүү жолдорун колдонуу [4, 74бет].

Ички иштер органдарынын системасындагы өспүрүмдөр арасында укук бузуулардын алдын алууну кароодо изоляциялоочу тизмектеги чаралар (укуктук) сыяктуу эмес, тарбиялык иш-чаралардын ажырагыс бөлүгү катары билим берүү, маданият жана коомдук мамлекеттик мекемелерди каражат катары пайдаланып тарбиялык жалпы маселелерди чечүүдө ынтаалык менен камсыз кылуунун зарылдыгы. Ал үчүн алдын алуунун төмөнкү багыттагы иш-чараларын өткөрүү керек: 1) алдын алуу иш чараларынын мазмунун уюштурууда жана пландаштырууда ички иштер органдары менен маданият, билим берүү, коомдук мамлекеттик мекемелер, илимий борборлор арасында тыгыз кызматташтыкты камсыз кылуу; 2) биргелешкен ата-энелик жалпы тарбия; 3) өспүрүмдү укуктук тарбиялоодо усулдук уюштурууну камсыз кылуу; 4) бардык субъекттер

арасында алдын алуу ишмердүүлүгүндө үзгүлтүксүз маалыматтык карым катнашты уюштуруу; 5) чөйрөнү көздүн карегиндей сактоо үчүн жекече эле мес, биргелешкен иш-чараларды тынымсыз өткөрүү [3:10-11-бет].

Жогорудагы белгиленген иш чаралардан төмөнкү жыйынтыктарга жетүүгө мүмкүндүк жаралат: 1) педагогикалык жактан камсыз болбогон өспүрүмдөрдү жакшы жакка тарбиялоого; 2) алардын тандаган кесибине карата кызыгуусунун калыптануусуна өбөлгө болууга; 3) активдүү турмуштук көз карашта тарбиялануусуна; 4) өспүрүмдүн баамдоо, активдүү аракетине карап, аларды коомдук пайдалуу ишмердүүлүккө катыштырууга жетишүүгө (мисалы: спорт менен машыгуу, туризм, көркөм өздүк ишмердүүлүк, аскердик патриоттук, компьютердик клуб иш-чаралары, интеллектуалдык оюндар жана башка ишмердүүлүк түрлөрү); 5) өспүрүмдү окуучулук өздүк башкаруу органына катыштырууга боло тургандыгын белгилесек болот.

Ал эми И.П.Подласый өспүрүмдөр арасында укук бузуулардын алдын алуу чараларын өткөрүүдө педагогдор (тарбиячылар) колдонуучу төмөнкү усулдук ыкмаларды көрсөткөн:

➤ Элдешпестик көз караш жана чечкиндүү талап көрсөтүү.

➤ Туура эмес жүрүм-турумдун натыйжасы эмес аны пайда калган себептерин жоюу.

➤ Үзгүлтүксүз мониторинг түзүү.

➤ «Камчы жана пряник» саясатка үгүтөө.

➤ Сыйлоо.

➤ Коркутуп жазалоо [5, :169-170-бет]. Ал эми төмөндөгү алдын алуу иш-чараларында колдонулган ыкмалар жана усулдар өспүрүмдөр арасында укук бузуулардын алдын алууга мүмкүндүк берет жана алар арасында нравалык инсандык сапат калыптандырат:

➤ Ынандыруу.

➤ Ишеним түшүнүгү.

➤ Жакшы сапаттарынын таянычы.

➤ Өспүрүмдү клубдарга секцияларга катюштыруу.

➤ Сыйлоо жана жазалоо [2:31-35-бет].

Бул белгиленген усулдар укук бузу учу өспүрүмдөрдү тарбиялоодо алдын алдын алуучу иш чаралардын түрдүү формаларында колдонулуусу аныкталып, өспүрүмдөрдүн арасында укук бузууларын алдын алууга мүмкүндүк берип, аларды коомдук пайдалуу ишмердүүлүккө бириктирет деген ойдобуз. Ошол эле мезгилде өспүрүмдөрдүн укук бузууларын алдын алуу максатында тарбиялык алдын алуу иш-чараларынын уюштуруунун төмөнкү формалары колдонуу зарыл:

➤ өспүрүмдүрдү түрдүү атайын ийримдерге, секцияларга катыштыруу.

➤ көп адамдарды камтыган массалык иш-чараларга катыштыруу.

➤ өспүрүмгө таасир берүүчү усулдарды, ыкмаларды башкача айтканда иштелип чыккан педагогикалык жаңы технологияларды тандоо зарыл.

Адабияттар:

1. Коджаспиров Г.М., Коджаспирова А.Ю. Педагогический словарь: для студ. выс. и сред. пед. учеб. завед. - М.: «Академия», 2000. - 176 с.
2. Кравцова Э.М. Формы и методы работы с подростками. - Киев, 1986. - 70 с.
3. Махов Ф.С. Жить без проступков и правонарушений.: Юридическая литература, 1986. - 160 стр.
4. Миньковский Г.М. Взаимодействие школы и правоохранительных органов в предупреждении и коррекции правонарушающего поведения учащихся // Вопросы профилактики отклоняющегося поведения несовершеннолетних. - Ташкент, 1983. - С. 10-11.
5. Подласый И.П. Курс лекций по коррекционной педагогике: Учеб. пособие. – М.: ВЛАДОС, 2002. - 352 с.
6. Селевко Г.К., Селевко А.Г. Социально-воспитательные технологии. - М.: Народное образование, 2002. - 176 с.

Рецензент: д.филол.н., профессор Байгазиев С.
